

Magyarkanizsa városi státusának első esztendeje a helyi sajtó tükrében

Pető Bálint

Abstract

1909 januárjában Magyarkanizsa életében döntő változás következett be: az előző év tavaszán kiadott miniszteri rendeletnek köszönhetően városi rangot kapott, így a délvidéki településnek a korábbiaknál jóval szélesebb körű lehetősége nyílt a polgári fejlődés előmozdítására. A státus elnyerésével egy időben indult útjára a kisváros első nyomtatott sajtóterméke, a Bruck P. Pál vállalkozó által finanszírozott Kanizsai Újság, amely hetente egy alkalommal tudósította az érdeklődő nagyközönséget a helyi, illetve a környékbeli fontosabb eseményekről. A pártoktól független lap nagy érdeme, hogy megindította a településen a modern politikai sajtótevékenységet. Két évvel később, 1911-től már konkurens hetilap is megjelent a piacon, a Kanizsai Ellenőr, amely hamarosan a helyi ifjúsági egyesület szócsovévé vált, s amelyet – egy több mint két-éves szünetet leszámítva – egészen az első világháború végéig olvashatott a lakosság. Dolgozatomban a kanizsai sajtó történetének első, 1909-es esztendejét veszem górcső alá, s arra keresem a választ, milyen szerepet töltött be a Kanizsai Újság a frissen városi rangra emelkedett vajdasági település politikai és kulturális életében.

A modern polgári sajtó megjelenése tekintetében hazánknak évszázados lemaradást kellett behoznia a nyugat-európai országokhoz képest – míg Londonban már 1702-ben napilapot olvastak (*The Daily Currant*), nálunk az első magyar nyelvű, rendszeresen nyomtatott hetilap csak a század utolsó negyedében jelent meg (*Magyar Hírmondó*, 1780). A mai Vajdaság területén az említett elmaradottság

az országoshoz képest is jelentősebb: csak a XIX. század közepétől alakultak az első modern nyomdaipari vállalkozások a térségben, a helyi lapkiadás szélesebb körű fellendülése pedig az 1900-as évek elejéig váratott magára. Mindennek természetesen nem csupán gazdasági, hanem társadalmi-kulturális okai is voltak.¹

A magyarkanizsai nyomtatott sajtó megjelenése szorosan összefügg a település közigazgatási besorolásának megváltozásával: a belügyminiszter 10018-as számú, 1908. március 12-én kelt rendelete Magyarkanizsát a következő évtől kezdve a rendezett tanácsú városok sorába emelte, s ezzel szinte egy időben vehették kézbe az újdonsült kisváros lakói első saját sajtóterméküket, a *Kanizsai Újságot*.² (A lap 1908 végén jelent meg először, erre utal az 1909-es év 2. évfolyamként való feltüntetése, illetve az 1909-es első számban tett, némi szerénytelenséget tükröző szerkesztői megjegyzés³; az első, hivatalosan fennmaradt példány viszont az 1909. január 3-án publikált szám, így a *Kanizsai Újság* működésének első, teljes esztendejének az 1909-es évet tekinthetjük.) A négy oldal terjedelmű újság vasárnaponként jelent meg, s elsősorban a helyi eseményekről tudósította a kanizsai polgárokat, bár rendszeresen helyet kaptak országos ügyek is a hasábocon. (A lap fél éven keresztül, 1911. januártól júniusig hetente kétszer, vasárnap és csütörtökön is megjelent, majd visszatértek a heti egy számra.⁴)

A fejléce szerint „*társadalmi és közgazdasági hetilap*” kiadója a helyi nyomda-tulajdonos és kereskedő Bruck P. Pál volt, akit új vállalkozása megindításában minden bizonnyal elsősorban az üzleti haszonszerzés újabb lehetősége, és nem a társadalmi felelősségérzet vezérelt.⁵ Erre utal, hogy az újság hirdetési rovatának jelentős hányadát – az esetek nagy részében legalább felét – a Bruck-féle üzleti vállalkozások népszerűsítésének szentelte, négy évvel később pedig már politikai tőkét is kovácsolt kiadói tevékenységéből.⁶ A *Kanizsai Újság* első szerkesztője Tóth Zoltán volt, aki a következő év elejéig dolgozott a lapnál (az 1910. január 9-ei számban látjuk a nevét utoljára, ezután Bruck látja el a felelős szerkesztői feladatokat is); feltehetően az ő, illetve Bruck P. Pál tollából származik az 1909-es lapszámok vezércikkeinek túlnyomó többsége, bár a szerző szinte mindig névtelenségbe burkolózik.

A címlapon megjelenő vezércikkek híven tükrözik a település korabeli politikai, gazdasági és társadalmi viszonyait, s elének tárják azokat a legfontosabb kérdéseket, amik az 1909-es évben foglalkoztatták a kanizsai lakosságot, amelynek létszáma – a következő évben tartott népszámlálás adatai szerint – 17 018 fő volt, többségében katolikus vallású magyar; a legjelentősebb nemzeti kisebbséget a szerbek alkották 396 fővel. A helyi lakosok több mint kétharmada mezőgazdasággal foglalkozott, jelentős részük a kisváros határain kívül, a tanyavilágban élt. Mindez alapvetően meghatározta Magyarkanizsa társadalmi és kulturális viszonyait: a helység a múlt század elején tipikus alföldi kis mezőváros volt, amely hivatalosan

immáron városnak minősült a közigazgatási besorolás alapján, s bizonyos tekintetben valóban meg is felelt eme minőségnek, azonban az infrastrukturális fejlettség alacsony szintje, az ipar hiánya, a lakosság többségének életvitele, műveltségi foka, mentalitása továbbra is inkább falusias jelleget kölcsönzött a településnek.⁷

Az 1909-es lapszámok vezércikkei elsősorban ezt a problémakört boncolgatják: az évfolyam első száma *Magyarkanizsa város* címmel, emelkedett hangvételben üdvözli Kanizsa várossá való átminősítését, de felszólítja a település lakosságát, hogy mindenki tegyen meg mindent a fejlődés érdekében: „A városi képviselőtestület megalakult, megtartotta első tisztújító ülését s ezzel Magyarkanizsa belépett a rendezett tanácsú városok sorába. Nagy, szenvedelmes küzdelmek előzték meg úgy a várossá alakulást, mint a választásokat. (...) Amidőn üdvözljük az új tisztikart, egyben bizalommal nézünk működése elé és soha nem késünk ott, ahol csekély erőnkől telik, támogatásban részesíteni. De nem késünk figyelmeztetni arra a felelősgeltjes, nagy munkára sem, amely a városi tisztikar minden egyes tagjára vár. (...) Eredményes munkát vállalva, egymás támogatásával végezhetünk. Enélkül meddő munka lesz a tisztikar és a képviselőtestület működése. A személyi bosszú talán kielégítést nyer, de csak a közérdek mérhetetlen kárára. Ezért fejeztük ki már föntebb ama kívánságunkat, hogy csillapuljanak a szenvedélyek, muljanak el az ellentétek s egyesüljön Magyarkanizsa város minden polgára azon zászló alá, amelyre a haladás van jellegként feljegyezve. Csak így érjük el azt a célt, amely Magyarkanizsának várossá alakításánál lebegett előttünk.”⁸

Sokatmondó az az olvasói levél is, amelyet a februári utolsó szám közöl címloldalon: „Az én csöndes falumban, ahol nem is olyan régen az képezte a beszéd tárgyát, ha a Kántram uram Riskája megbetegedett, vagy ha nemzeti Szabó uram vadonatúj kékbelit vett s ahol valóságos szenzáció számba ment ha a poros utcákon egy egy urasági hintó keresztül robogott, – már olyan események is vannak, amelyek sajtóban való megörökítést követelnek? Hát Magyarkanizsán nem csak adóintést, meg imádságoskönyvet olvasnak az emberek? Csodálatos dolog ez, uram! Majdnem olyan csodálatos mintha a holtak elevenednének meg. (...) Hogyne kellene áldozni akkor, ha egy virágzó, modern nagy város alapkövét kell lerakni. Magyarkanizsának még nagyon sok intézményt kell létesíteni, hogy városi jellege a papirosból valóra váljék s hogy elérje azt a színvonalat, amelyen alul maradnia valóságos kultúrbűn volna.”⁹

Visszatérő téma a címloldalon a Tisza-híd kérdésköre: régóta igény volt rá, hogy a két Kanizsát (Török- és Magyarkanizsát) modern, vasúti forgalmat is lebonyolítani képes híd kösse össze, amely probléma megoldását a lakosság még inkább sürgetőnek érezte a városi státus elnyerése után, az urbanizációs folyamat felgyorsítása érdekében. Mint azt a *Kanizsai Újság* írja februárban: „Rég letűnt századok tökéletlen, rozoga alkotmányaival bonyolódik le a két Kanizsa közti kocsis- és gyalogos

forgalom még napjainkban is. Tavasztól ősziig a szegedről kimustrált hajóhídon járnak-kelnek a járművek és az emberek, ha pedig beáll a Tisza jege – hát a jég hátán kompon, csolnokon lehet egyik partról a másikra jutni. Középkori, túrhetetlen állapot biz ez s mérhetetlen kárára van a két Kanizsának... (...) Az állandó hid lehetőségessé tenné azt a most még merésznek látszó tervet, hogy a két Kanizsát keskenyvágányú személy- és teherszállító vasutal kössük össze. Ime ilyen nagy perspektívákat nyújt az állandó hid létesítésének terve.”¹⁰ Majd bő három hónappal később a szerkesztőség visszatér a témára *Elmélkedés városunk tiszai hidja körül* címmel. A cikk már konkrét javaslatot tesz az állandó hid építési költségeinek finanszírozására: „Valamennyiünk meggyőződése, hogy városunk felvirágozásának egyik legbiztosabb eszköze egy állandó vashid. Ennek létesítésében azért a legnagyobb áldozatok meghozatalától sem szabad a város jövőjét szíven viselő egy hű fiának sem vissza riadni. (...) Ily nagy összeget nem vehetünk kölcsön, mert annak oly nagy a kamata, hogy anyagi erőnket kimeríti. Tehát lehetetlenség állandó hidunkat másképp megépíteni mint ezt Zenta tette, t. i. az állam által nyújtandó kamatmentes kölcsönnel. (...) Valószínűleg már e hó folyamán a szakminiszteriumból megjelenik egy küldöttség, a hajóhid és komp lejárt vámszedési tarifájának újramegállapításában. Kérjük a polgármestert ez alkalmat felhasználni az állandó hid kérdésének megpendítésére és a szükséges műszaki okmányok beszerzésére.”¹¹

A vezércikkek a modernizáció más területeit is szorgalmazzák, a vasút korszerűsítésétől kezdve, az iparfejlesztésen át¹² egészen a belváros parkosításáig, valamint a helyi gyógyfürdő megépítéséig. Ősszel már örömmel számol be a lap arról, hogy sikerült – igaz, nem nagy horderejű, de – látványos és hasznos eredményeket elérni a városiasodás folyamatában: „Immár háromnegyed éve annak, hogy várossá alakultunk azonban eddig nem találtunk alkalmat a tanács munkájának méltatására. Okát ennek a zárkozrttságában (sic!) keressük, melylyel minden végeztetett és végeztetik. Ugy látjuk, hogy a tanács dolgozik, – de különösen a polgármester végez elismerésre méltó nagy munkát a város fejlesztése körül és ezt annál szivesebben konstntáljuk (sic!), mert eddig mindig kifogásoltuk, hogy csak nagy dolgok létesítése iránt érdeklődik. Örömmel látjuk és szívesen regisztráljuk az érdemeket, mert több szükséges nagy terv mellett, nem feledkezik meg apróbb dolgokról sem. Van már látható jele a következetes és körültekintő munkának. Fő utcáinkról, melyek jöllehet a nyár folyamán csak ritkán és elégtelenül lettek locsolva és portengerben úsztak, végre fel vannak tisztogatva hosszú idők pizska. Ez magában is nagy érdem, mert eltekintve a szépsészeti szempontoktól, gátat vetünk a tüdővész és egyéb fertőző betegségek terjedésének.”¹³ A városi státus elnyerésének azonban adódtak bizonyos árnyoldalai is, például az ingatlanárak drasztikus emelkedése, amelyre a lap két ízben is felhívja a figyelmet 1909 tavaszán: „Ámde a várossá történt átalakulásakor új tisztviselő családok jöttek a városba, akiknek lakás kellett. Ez a körülmény mód-fölött fölszöktette az eddigi lakásbéreket. Napjainkban úgy áll a dolog, hogy Kanizsán

egy 2 szobás lakásért négyszáz koronát fizetnek, akárcsak Budapesten. S míg Budapesten legalább ennyi pénzért megfelelő kényelmi eszközökkel felszerelt modern lakást kap, addig Kanizsán még kérésre, könyörgésre sem lehet lakást kapni. (...) Ezen a bajon segíteni kell. Ments Isten, hogy hamarosan megkapjuk a járásbiróságot és adóhivatalt, mert ezeknek tisztviselőit s az esetleg velük betelepülő ügyvédeket sátoztáborba kellene telepíteni.”¹⁴

A magyarkanizsai képviselő testület tagjai 1910 előtt
(Fotó: Délvidék Kutató Központ Archivuma)

A fentiekén kívül két olyan kérdéskör adódott még, amely sokat foglalkoztatta a város lakosságát, és így a vezércikkben is visszatérő téma: az egyik a telefonhálózat hiánya¹⁵, a másik pedig az új városháza tervei.¹⁶ Emellett a szerkesztőség rendszeresen kritizálta a városvezetést minden olyan döntésért – vagy a döntés elmulasztásáért –, amely az újságírók szerint hátráltatta a település további fejlődését, viszont – igaz, nem gyakran – lehetőséget adott az eltérő vélemények kifejtésére is olvasói levelek formájában, illetve maga a polgármester, dr. Király Sándor írását is közzétette címlapon, amelyben a városvezető a települések kötelező tűzkárbiztosításának bevezetésében reménykedik.¹⁷ (Tehette ezt az újság a függetlenség, a kívülállás kényelmes pozíciójából, egészen 1913-ig, mikor is a tulajdonos és akkor már egyben szerkesztői feladatokat is ellátó Bruck P. Pál tagja lett a városi képviselőtestületnek – mint már említettük.)

A lap a helyi ügyek mellett nemegyszer országos témákra is figyelmet fordít a vezércikkben: az 1909. szeptember 5-ei számban például *Szellemi proletárság* címmel közöl egy írást, amelyben a szerző Ausztriát kritizálja, amiért szándékosan elmaradottságban tartja hazánkat, nem engedi kitörni az agrárország-státusból. Emellett találunk éles társadalomkritikát is az újság címlapján – például a protekció hátrányairól és káros hatásairól (július 18-ai és 25-ei vezércikk), a középbirtokos osztály gyengeségéről (szeptember 12.), a vidékiek fővárosba való vándorlásáról

(november 8.) stb. Érdekes írást olvashatunk a témában *Nemzeti veszedelem* címmel a december 19-ei lapszám első oldalán, amely a játékszenvedélyt veszi górcső alá: „Nemzetünk egyike a leghevesebb, legvérmesebb vérmérsékletű nemzeteknek. A magyar az emberiség abból a fajtájából való, akinél a tüzes vér mindig nagy szerepet játszik. Olyankor is, amikor a józan ész tiltó parancsszavára kellene hallgatni. Hej, pedig a vér de sokszor ragadja az embert meggondolatlan cselekedetekre! De hiába, keleti nemzet vagyunk! Származásunk a forróvérű keleti fajtából való. A szerencsétlen, tömérdek áldozatot kivánó játékszenvedély is egyik fattyuhajtása vérmességünknek. A nemzetek eme nem valami dicső versenyében a magyar is ott van az elsők között az olasz és az orosz mellett. Játsszik a magyar pénzével, sokszor életével a kártyaasztal mellett, a lóversenyeken, az osztálysorsjátékon, mindenhol, ahol csak két ember együvé kerül. Legveszedelmesebb valamennyi játék közül a méltán ördög bibliájának nevezett, harminckét levelű, embergyilkoló, országrontó kártyajáték.”¹⁸ Az 1909-es év vezércikkeinek sorát az évfolyam utolsó számában a korábbiaktól eltérő, ünnepestélyes hangvételű írás zárja *Karácsony* címmel, amely a szeretetről, az elesettek, a szegények felkarolásáról szól: „Le kell vetni a hagyományos gőgöt, a szegény osztállyal való nem törődömséget – legalábbis ezen a napon!... A hála nem fog elmaradni, a szeretet melegét élvező emberek és gyermekek örökre áldani fogják jölteveőiket és e nap eltörölhetetlen emlékként fog élni szívükben.”¹⁹

A frissen várossá avatott település életéről, társadalmi, gazdasági és kulturális viszonyairól a lap többi rovata is érzékletes képet fest. A második és harmadik oldal hírei rendszeresen beszámolnak a Kanizsán szép számban tevékenykedő különböző egyesületek eseményeiről- a pezsgő közösségi élet mindenképpen a polgárosodás jele a múlt század elejének alföldi kisvárosában. Az egyik legjelentősebb volt a MIKE, vagyis a Magyarkanizsai Ifjúsági Közművelődési Egyesület (amely 1912-től önálló sajtóorgánumot tudhat majd magáénak, mikor az egy évvel korábban megjelent másik helyi lap, a *Kanizsai Ellenőr* az egyesület szócsövénévé válik²⁰), de aktívan működik a városban a tűzoltó egylet, az izraelita nőegylet, az Iparos Olvasókör, a Gazdasági Legényegylet, a Vöröskereszt Egylet, a Keresztény Szociális Munkás Egylet, és nem utolsósorban az Úri Kaszinó – a közéleti viták egyik fő színtere –, amely a település tehetősebb, befolyásosabb tagjait tömörítette.

A lap belső két (2. és 3.) oldalán rendszeresen közöl különböző pályázati, árverési és egyéb hatósági hirdetményeket (pl. kötelező állatvizsgálat, hernyóirtás, ol-tások, járványok stb.), adóügyi felhívásokat, közérdekű közleményeket; beszámol az új tisztviselők (tanítók, lelkészek, rendőrök, bírók, orvosok stb.) kinevezéséről, a különböző egyesületek rendezvényeiről, születésekről, halálozásokról, házasságkötésekről – nem egyszer még eljegyzésekről is –, vásárok időpontjáról; sőt még annak is hírértéket tulajdonít, ha egy büntetését letöltött kanizsai polgárt szabadláb-
ra helyeztek.²¹

A helyi hírek között külön figyelmet érdemelnek a különböző erőszakos cselekmények, amelyek nagyszámban előfordulnak a település életében, s amelyekről a *Kanizsai Újság* részletesen, „bulvárszerűen” – néha humorosan, néha már szinte horrorisztikus részletességgel²² – be is számol. Mindez érthető, hiszen a városi státusz elnyerése ellenére még jelentős mértékben falusias, viszonylag zárt közösség információéhségét ki kellett elégíteni, a „pletykálkodást” értelemszerűen a nyomtatott sajtó hasábjaira is át kellett vezetni – mindez pedig feltehetően jelentős mértékben növelte az újság eladási volumenét is.²³ A nem csupán Kanizsáról, a tágabb vonzókörzetből is származó hírek között feltűnően sok késelet, rablást, lopást, részegen elkövetett garázdaságot, verekedést, balesetet, tüzesetet, gyilkosságot, különböző családi tragédiákat találhatunk, s elég gyakoriak az öngyilkosságok is.

*Reiss Zoltán tervei alapján épült városháza látképe
(Fotó: Délvidék Kutató Központ Archivuma)*

A politika, a közélet, a helyi események mellett egyéb témákról is olvashatunk a lapban. A tárcarovat minden héten verset, novellát vagy novellarészletet, humoresztet, illetve más szépirodalmi műfajú írásokat közöl, ráadásul kiemelt helyen: a rovat a címlapon indul, és általában átnyúlik a második oldalra is. Helyi szerzők mellett néha országos hírű írók, költők is megjelennek az újságban: Juhász Gyula *Kuruc nótája*, vagy Mikszáth Kálmán *Intradominium* című írása. Szakszerű elemzéseket tartalmaz a közgazdasági rovat, amely kezdetben viszonylagos rendszerességgel, később csak elvétve jelenik meg a hasábjakon; de találunk szerkesztői üzeneteket is, amelyekben jelígés üzenetekre, kérdésekre reagál a szerkesztőség egy-egy rövid mondat erejéig. Szintén kilép a helyi lakosság közéleti tájékoztatásának keretei közül az a sorozat, amely az Egyesült Államok alkotmányából és történetéből közöl szemelvényeket, de olvashatunk cikket a magyar szabadkőművességről és Kossuthnak a szervezetben elfoglalt szerepéről; egy szegedi fiatalember kalandjairól a francia

idegenlégióban vagy akár beszámolót Ferenc Ferdinánd trónörökös színajai utazásáról. Külön említést érdemel *A pusztuló Bácska* című cikk, amelyben az Amerikába történő tömeges kivándorlásról, illetve az erre való csábításnak bűncselekménnyé való minősítéséről értekezik a szerző. Ügyes szerkesztői húzásként – s igen feltűnően manipulatív módon – közvetlenül a cikk után egy tragédiáról szóló beszámolót, mintegy „elrettentő példát” találunk *Zentai fiú szerencsétlensége Amerikában* címmel. Az írásból megtudjuk, hogy Kocsis Lajos zentai kivándorló fiatalembert „a csikágói expressz vonat” halálra gázolta, holttestét darabokban szedték össze.²⁴

Összegzésként elmondható, hogy az 1909-es várossá minősítés új lendületet adott a délvidéki település fejlődésének, amelynek első eredményei már néhány éven belül kézzelfoghatóvá váltak: 1912-ben átadták az új városházát, megnyílt a gyógyfürdő, élénkült a gazdasági és kulturális élet. Az urbanizációs folyamatban, a polgárosodás előremozdításában jelentős szerepet játszott az első helyben nyomtatott hetilap, a *Kanizsai Újság*, amely minden hiányossága ellenére kulturális mérföldkő Magyarkanizsa történetében: megteremtette a modern helyi közéleti sajtót, és népszerűvé tette annak olvasását a város lakossága körében.

Jegyzetek

- ¹ „A helyi lap iránti kereslet fokozatosan alakul ki, a település társadalmának fejlődésével párhuzamosan. Ebben a folyamatban nagy szerepet játszik a lakosság társadalmi-vagyoni rétegződése, de mentalitása is. Önmagában az még nem teremti szükségletet, hogy egy vagyonosabb réteg a többség fölé emelkedve igényli a tájékoztatás eme formáját. Nemcsak fogyasztóként kell ugyanis fellépnie, hanem bizonyos fokú közösségi öntudattal rendelkezve felismernie a helyi sajtó szerepét és támogatnia annak megjelenését.” (Pejin Attila: *A zentai hírlapok történeti bibliográfiája [1875–1962]*. Zenta, 2004. 13.)
- ² Baráth Katalin: *Revolver és vasvilla – Kisvárosi médiarítusok (Magyarkanizsa, 1909–1914.)*. Forrás: http://www.mediakutato.hu/cikk/2006_03_osz/03_kisvarosi_mediaritusok (a továbbiakban: Baráth 2006.)
- ³ „Aki házat, földet, bútort, kocsit, jószágot vagy bármiféle fölszerelési tárgyat venni, vagy eladni akar, aki lakást keres, vagy ilyent bérbe adni kíván, az hirdessen a *Kanizsai Újságban* amely rövid főnnállása óta is nagy elterjedtségnek örvend.” (Kanizsai Újság, 1909. január 3.)
- ⁴ Klamár Zoltán: *1848 a század eleji kanizsai sajtóban*. In: *Híd*, LXII. évf. 3. sz. (1998. március) 290.
- ⁵ Simonyi Mária: *A magyar politikai sajtó története 1918-ig a mai Vajdaság területén*. Budapest, 2003. 328. (a továbbiakban: Simonyi 2003.)
- ⁶ „Bruck P. Pál az 1909-ben debütáló 164 tagú városi képviselő-testületnek még nem volt tagja «ezért is tarthatta fenn eleinte az újság függetlenségének a látszatát», ellenben 1913-tól már személyesen is szerepet játszhatott a városatyák buzgó társaságában mint vagyoni sorrendben «laptulajdonosként törvényileg megkettőzött jövedelemmel» a 45. virilis képviselő. «Az első tizből nyolcan, így a lista élén álló Dukai Mátyás János is a föld-birtokukból származó bevétel alapján nyertek belépést az ekkor még csak virtuális városháza tanácstermébe – ideiglenesen a Nagyvendéglőbe.» A *Kanizsai Újság* hátlapjának felén azonban kezdettől az ő hirdetései terpeszkedtek, amelyekből kiderül, hogy a derék lapszerkesztő a mindennapokat kevésbé a közszolgálat nemes munkájával, inkább a neve alatt futó kereskedelmi lerakat «ahol az imakönyvektől a cséplőgépig bármit be lehetett nála szerezni» jövedelméből finanszírozta.” (Baráth 2006.)
- ⁷ Baráth 2006.
- ⁸ Kanizsai Újság, 1909. január 3.
- ⁹ Kanizsai Újság, 1909. február 28.
- ¹⁰ Kanizsai Újság, 1909. február 21.

- ¹¹ Kanizsai Újság, 1909. június 6.
- ¹² „Amikor az ember, a gyárak büszkén égnek meredő kéményeit látja s amikor hallja a gőzpipoknak munkaszünetet jelentő harsogását, önkéntelenül az a gondolat jut eszébe, hogy a gépek zakatolása nyomán új formát új szint vesz magára az élet s a kormos falak közelében otthonra talál a kultúra minden áldásával. És a tapasztalatok bizonyítják, hogy a modern korban csak ott vannak meg a jólétek, a vagyonosodásnak biztosítékai, ahol fejlődni kezd az ipar, amelyeknek nyomában gyors lendülettel indul a kereskedelem.” (Kanizsai Újság, 1909. június 20.)
- ¹³ Kanizsai Újság, 1909. október 31.
- ¹⁴ Kanizsai Újság, 1909. március 14.
- ¹⁵ „Nálunk a vezető körök közönyén megtörik minden terv. Innen onnan egy esztendeje már, hogy a hatóság kérelmezte az illetékes helyen, Magyarkanizsának a távbeszélő hálózatba való fölvételét. Telt-múlt az idő, kísérletet tettek holmi sürgetés féjével is, de célt nem értek mindeddig. S ha továbbra is ilyen pechiünk lesz, – hát telefonra várhatunk addig, amikor – törvényhatósági város, vagy megyei székhely lesz Kanizsából. Pedig ez aligha lesz egy-két ezer esztendőn belül. (...) Forduljunk mi, polgárok, szintén a kereskedelmi és iparkamarához, hogy az illetékes faktoroknál eszközölje ki Kanizsa részére a telefont.” (Kanizsai Újság, 1909. október 3.)
- ¹⁶ „Az új városháza módosított tervei készen állnak a kivitelre. A képviselőtestület tagjai közt, amint már jeleztük is, – erős mozgalom indult meg a városháza felépítésének sürgőssége tekintetében. Nem merjük hinni, hogy kerülne a képviselőtestület tagjai közt egyetlen egy is, aki ne találna elhalaszthatatlanul sürgősnek az ügyet. Hiszen ismeri minden kanizsai ember azt a tűrhetetlen, sok kellemetlenséget okozó állapotot, amely a városházává avanszírozott régi, szűk, rozoga faluházán uralkodik. Ha akadna is hang az építkezés ellen, az valószínűleg attól való félelemből meríti az agályoskodást, hogy nincs együtt egy rakásra téve az a kétszázötvenezer korona, amely a fölépítéshez szükségeltetik.” (Kanizsai Újság, 1909. április 25.)
- ¹⁷ „Ha a törvényhozás kimondaná a kötelező tűzkárbiztosítást s megengedné a városoknak, hogy ezt a tűzkárbiztosítást a városok eszközöljék; s az ebből befolyó jövedelmeket a saját fejlődésük előmozdítására fordíthassák; két nagy célt szolgálna – először előmozdítaná a városok anyagi megerősödését s ezzel idővel elérnénk azt, hogy a városok azokat az ideális nagy culturalis és nemzeti feladatokat, amelyekre a városok hivatva vannak könnyebben megvalósíthatnák; másodsor a városok lakosságának vagyonbiztonsága is jobb kezekre lenne bízva mint a biztosító társaságok, mert feltétlenül bizonyos az, hogy a városok képviselő testületei, ahol a polgárok legjobbjai ülnek, a saját polgártársaikat ért károkat igazságosabban és humánusabban állapítanak meg.” (Kanizsai Újság, 1909. február 14.)
- ¹⁸ Kanizsai Újság, 1909. december 19.
- ¹⁹ Kanizsai Újság, 1909. december 26.
- ²⁰ Simonyi 2003. 328.
- ²¹ „Feltételes szabadságolás. Nagy Gergely János ki 2 évi börtönre volt elítélve feltételesen szabadságotatott.” (Kanizsai Újság, 1909. április 18.); „Feltételes szabadságolás. Csikós Mihály suhancz aki másfél év előtt egy legény társát leszurta, hátralevő büntetésének elengedése mellett a hét elején föltételes szabadságra haza érkezett.” (Kanizsai Újság, 1909. szeptember 5.)
- ²² „Enyveskezü rabló. Bakalitty Mladen borbélysegéd f hó 24-én a szerb bálban nagyban udvarolt Kordován Jelena hajadonnak. Az udvarlás hevében ellopott a leány nyakában csüngő aranyokból egyet. A hajadon észrevette a lopást, de a tolvaj mindaddig tagadott, míg a kapitányi hivatalba nem vitték. Itt aztán töredelmesen bevalotta tettét és előadta az aranyt. A rendőrség a tolvaj udvarlót illetőségi helyére akarta tolonczoltatni, de a legény meglepett az őt kísérő rendőr elől! Ugy elmenekült hogy még most sem sikerült nyomára akadni.” (Kanizsai Újság, 1909. január 31.); „A kedélyes család. Özveggy Keszthelyi Andorné 76 éves öregasszony feljelentést tett a bajai csendőrségen, veje Cseszler Dávid ellen, aki őt össze-vissza verte. A feljelentésnek igen érdekes háttere van. Cseszler Siükösdön járt, s amikor haza érkezett Bajára, nem találta otthon a feleségét. Keresésére indult megtalálta az asszonyt az anyósa társaságában, amint az egyik korcsmában tökéletesen elázva kurjongattak. Cseszler erre annyira elkeseredett, hogy a jokeadvü anyóást hajánál fogva kiránczizgálta és össze-vissza rugdosta. Az anyos sérülései könnyebb természetűek.” (Kanizsai Újság, 1909. november 14.); „Bata tagadja azt, hogy előre megfontolt szándékkal követte el a gyilkosságot s azt állítja, hogy a nejevel való összeszollalkozás közben neje őt egy ollóval megtámadta mire ő az asztalon fekvő kést felkapván, azzal őt-hat izben neje felé szúrt s midőn a kisugárzó vért látta...” (Kanizsai Újság, 1909. május 16.)
- ²³ A témában bővebben lásd Baráth Katalin már említett elemzését (a szerző megj.).
- ²⁴ Kanizsai Újság, 1909. szeptember 26.